

התשובות נכתבו ע"מ ללמוד מהן ההשקפה ולא ההלכה, כי יש מן הדברים שהובאו כאן שלא נפסקו להלכה הן להקל הן להחמיר, ויש מן הדברים שיש בהם תנאים ולא הוזכרו התנאים בדברינו.

שאלה א' מאחד האברכים העוסק בהדרכת חתנים ובעניני שלום בית, במקרה שבא לפניו, שסיפר לו אברך צעיר שאשתו אומרת שמעוניינת לקיים המצוה משבת לשבת דווקא, ועל כל פנים אחר חצות לילה, ואומרת שתדירות התשמיש אינה נזקקת לה כשאר נשים, גם אומרת שאריכות המעשה וההשתדלויות שהוא עושה על מנת שתהנה [אף שנעשה בצניעות, וכראוי לפי הדין], נראה בעיניה כדבר שאינו ראוי, ואין דבריה מתישבים ומובנים.

שאלה ב' לגבי ההנהגה הכללית בהדרכה אצל חתנים או אברכים צעירים, כשאין ידועה בעיה פרטית ביחסי אישות, אלא שצריך ללמדם המותר והאסור, ובדברים המותרים יש שאינם מן הדברים הצנועים, ויש רוח חדשה היום להמליץ לנהוג לכתחילה בכמה מן הדברים האלו, אף שרחוקים מן הצניעות, והמעם כיון שהדור פרוץ, ואם לא ינהגו כן - לא יהיו מפויסים כראוי מן המעשה, ויכולים ח"ו לבוא לידי כשלון הן במחשבה, הן במעשה.

תשובה: נשיב על ראשון ראשון, הנאת המעשה אצל האשה היא שורש לשלום בית, וכמעשה שהובא בגמ' (שבת קנב.) ברי שמעון בן חלפתא, שהזקין ואמר "משים שלום בבית במל", ופירש רש"י: "איבר תשמיש" [ר"ל שלא היה בו כח התשמיש]. ומשמע שהתשמיש שם השלום בבית ובלא תשמיש אין שלום.

וכן משמע בגמ' (חולין קמא.) שהשלום בין איש לאשתו תלוי בתשמיש המיטה, שהרי אומר שם שכיון שהמצורע כל זמן שלא נטהר אסור בתשמיש המיטה, וגדול השלום בין איש לאשתו, לכן היא דדחי עשה דמצורע לעשה דשילוח הקן.

ובגמ' (כתובות סב' ע"ב) איתא שהחמרים עונתן אחת בשבוע, והגמלים אחת לשלושים יום, ושואל בגמ' חמר ונעשה גמל מאי? ופרש"י: נישאת לו כשהוא חמר מהו להיעשות גמל שלא ברשות, הרווחה עדיפא לה שיתעשר או עונה עדיפא לה, והשיב אביי רוצה אשה בקב ותיפלות מעשרה קבין ופרישות, משמע שרצון האשה בתשמיש יותר גדול מרצונה בממון, וא"כ ודאי הוא עיקרי בשלום בית.

ונראה שחסרון התשמיש שונה מחסרונות אחרים, כי בשאר צרכים של האשה כגון פרנסה אין החסרון בהכרח יבטל השלום כי אפשר שיחיו בדוחק ושלום ביניהם, אך בזה אינו כן, כי בהכרח אם לא ימלא חסרונה בזה יבטל השלום, ואפשר שמפני כך נקט במעשה דרי

שמעון בן חלפתא בלשון סתום "משים שלום בבית במל" ולא הוצרך לפרש הסיבה אע"פ שיש הרבה סיבות היכולות לבטל השלום, כי דוקא לסיבה זו בהכרח במל השלום.

*

ואף שלכאורה אפשר היה לומר שזה דווקא כשיש אצל האשה צורך לתשמיש, ומחמת החסרון במל השלום, אבל כאשר אינה צריכה אינו כן, אמנם בהרבה מן המקרים אף שאומרת שאינה צריכה אינו כן באמת, ומתוך השאלה נראה שהאשה שנשאלנו עליה אינה שונה משאר נשים, אלא שנראה שמונח בדעתה שהנאת התשמיש קרובה להיות מאיסורי הנאה, ומחמת זה הוכתה הרגשת החסרון והצורך בדבר, שממכע האדם להמאים בעיניו מה שנראה מגונה אצלו אף שבעצם מתאוה אליו, עד שחושב שאינו מתאוה אליו כלל ואפילו קץ בו, ואפשר שמפני כך אמרו חכמים (והובא ברש"י על התורה סוף פי' קדושים) על הפסוק: "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אלא יאמר: אפשי, ומה אעשה שאבי שבשמים גזר עליי ת"ל "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", שתהא הבדלתכם מהם לשמי.

ולכאורה למה יאמר האדם שנפשו קצה בבשר חזיר, והרי אצל הגויים עולה הוא על שולחן מלכים, ועוד, למה תפס התנא על החזיר, ולא על אכילת דברים אחרים המאוסים ללא ספק כמו דם כדאיתא בגמ' (מכות כג' ע"ב) שנפשו של אדם קצה ממנו? ונראה לומר שכיון שמתעב המאכלים האסורים מחמת איסורם - מרגיש שגם חושיו קצים בהם וטעמם מאוס, אע"פ שאין טעמם מאוס באמת ולכן אמר התנא גבי החזיר דווקא - שכיון שלפי האמת ערב הוא ורק מחמת האיסור קץ בו, לכן יאמר כמו האמת שאפשי ואפשי אלא שהקב"ה אסרו, אבל על הדם שהוא מאוס כיצד יאמר עליו שמתאוה אליו ואין זו אמת, כמו"כ נראה בנידון דידן שרק מחמת הסתכלות שלה על הענין מרגשת שקצה במעשה, אך הצורך קיים ואין חסרונו נרגש, וטוב היה ללמדה שאין זה מן הדברים המאוסים, וגם התשוקה למעשה אינה מן הדברים המגונים.

ואף שהצניעות ודאי מעלה גדולה היא, וכמו שהפליגה הגמ' בגמ' (שבת נג' ע"ב) בשבחו של אותו האיש שנשא גידמת, ולא הכיר בה שגידמת היא עד יום מותה, אולם אין פירושה של מידה זו הנקראת "צניעות" - שיבטלו הנאתם מן המעשה, ואפשר שתהיה הנאה שלמה מן המעשה, עם היותו נעשה בתכלית הצניעות.

*

וישנם כמה טעמים למה חשוב ללמדה זה. חדא: כי ודאי אם תהיה משתוקקת לדבר ובכח בעלה למלא תשוקתה תתרבה אהבתה לבעלה יותר ויותר, וכגודל תשוקתה ואהבתה כך

מבטלת דעתה יותר ומסכמת לדבריו ועושה רצונו. ואשה כשעושה עצמה שפחה בעלה עושה אותה מלכה וכשעושה עצמה מלכה בעלה עושה אותה שפחה. וא"א שתעשה עצמה שפחה באמת בלא שתהא מרגשת שתלויה בו וזקוקה לו, וממילא בהיותה נזקקת לדבר והוא מיטיב עמה וממלא את חסרונה, בקל היא יכולה לבטל דעתה, ולעשות עצמה שפחה - וממילא בעלה עושה אותה מלכה. אבל כשאין נזקקת לו - בקושי גדול יכולה לעשות עצמה שפחה, אף אם היא כשלעצמה ובעלה כשלעצמו אנשים נוחים וטובים, וכ"ש כאשר הצורך קיים ורק נדמה כאילו אין צורך אזי תמיד מרגשת חסרה, ובתוך תוכה מרגשת תלונה לבעלה בלא שתדע שורש הרגשה זו, וכמה שישתדל לרצותה בענינים אחרים, כגון עזרה בבית ומתנות וכדוי אין הנפש שבעה, ואם בעלה זקוק לה והוא רך לכב תבוא ג"כ למשול בו, וכבר כתב הראב"ד שאין רעה חולה מרעת אשה כאשר תמשול בבעלה.

ומלבד זה, כשם שאצל האשה כאשר מרגשת שאין בעלה מתאוה אליה, ועושה המעשה רק לצורכה - מתאכזבת היא ואין הנאתה שלמה כי חלק עיקרי אצלה שבעלה שמח בה ונהנה ממנה, כמו"כ אצל האיש - אף כשאין אשתו מתנגדת אל המעשה, כיון שאינה מתענגת מרגיש אכזבה וכשלון, ועוד שרואה שגבורת אנשים שלו אינה כלום אצל אשתו, אזי יגביר שלטונו עליה בענינים אחרים נגד רצונה, ורחוק השלום בבית.

ומעתה לפי מה שכתבנו מבואר שלא רק באופן שהאשה נזקקת להתשמיש והוא אינו יכול - בטל השלום, כי אינו ממלא צרכיה, אלא גם באופן שמטבעה אינה נזקקת לדבר, עכ"פ רחוק שיהיה שלום ביניהם כי עצם הזדקקות האשה לבעלה, ברב המקרים הוא תנאי לשלום, כי בכך תהיה כנועה לבעלה ועושה רצונו, ומתוך כך הוא אוהבה ומרוממה, לכן בנידון השאלה שנראה שאשה זו בתוך תוכה צריכה לדבר רק שאינה מוסרת עצמה להנאה זו אזי ראוי ללמדה שאין זה מן הדברים המאוסים והמגונים ומתוך כך תשתדל ליהנות מן המעשה, ותזדקק לבעלה.

*

ועוד הפסד יש בכך שאין הבעל יוצא מפנים מן המעשה, כי אחד מעניני התשמיש הוא לגדור את עצמו מן ההרהורים, וכשפתו בסלו דעתו מיושבת עליו ואין יצרו טורדו, ומפני כך אמרו ישא אשה ואח"כ יעסוק בתורה. ואם הבעל אינו מפויים מן המעשה - אין המעשה משמש כגדר וסייג כל כך, [ואף שאין אשתו מתנגדת למעשה ומניחתו לבוא עליה בכל עת שיחפוץ]. וכעין משי"כ הראב"ד גבי תאות האכילה, שלא ירבה באכילה, ולכן צריך שיהיה המאכל המועט שאוכל מתוקן יפה בעבור אשר יערב עליו ותהא נפשו מקבלתו ומתפיסת במועט ממנו, משא"כ אם יאכל מאכלים שאינם ערבים עליו, אין מתיישבת דעתו באכילת המועט. ולכאורה דברי הראב"ד אינם מובנים כי החוש מעיד שאדרבה הפרישה מן המאכל

הערב קשה יותר, אך נראה בביאור הדברים, כי אף שרגע הפרישה מן המאכל הערב יותר קשה מרגע הפרישה מהמאכל שאינו ערב כל כך, אמנם אחר שפרש וסילקו מלפניו - מרגיש שדעתו מיושבת עליו, משא"כ אם יאכל מאכלים שאינם ערבים עליו, אין דעתו מיושבת וכל הזמן מתאווה לדברים הערבים, וכמו שרואים אצל אנשים שעושים דיאטה, אף שאינם מוגבלים באכילת כמה מאכלים - אין דעתם מתישבת בהם וכל הזמן מרגישים רעבים למאכלים אחרים, כמו"כ בנידון דידן אם אין התשמיש ערב עליו אין מתפייס בכך אף אם מרבה בו, ותמיד מרגיש החסרון והיצר עדיין מורדו, וממילא אין המעשה משמש כגדר וסייג להרהורי עבירה, מה שאין כן אם היה ערב עליו המעשה אזי היתה דעתו מתפייסת אפ"י במועט והיה משמש כגדר וסייג מפני הרהורים זרים.

*

וצריכים להבין ציווי התורה "עונתה לא יגרע", שאין הציווי הזה על עצם המעשה בין נהנית בין שאינה נהנית, כי אדרבה לפעמים ייענש על המעשה, כגון הבא על אשתו שלא ברצונה, אלא הציווי שציוותה התורה באמרה: "עונתה לא יגרע" - פירושו שימלא במעשה זה צרכיה והנאותיה של האשה [ואז כשמתאווה למעשה יש צורך גדול בקיומו, עד שאמרו "היוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו אפ"י סמוך לוסתה", מפני שידעו חכמים שמתאווה לו באותה העת, ושם עיקר חיוב עונה, ואפ"י לצורך קיום מצות פרו ורבו לא התירו בעילה סמוך לוסת] וממילא אם ציוותה תורה שיענג לאשתו - ודאי שאין שום גנאי באותו העונג, ואדרבה! הגנאי הוא כשנעשה בלא עונג.

ועוד, שע"י שמעוררת תאוותה אליו וע"י כך נהנית מן המעשה, הרי שמסייעתו לקיים מצות עונה, שהרי עיקר מצות עונה הוא למלא תשוקתה כמו שכתבנו, וכשם שהמשמשת עם בעלה בזמן שראויה לעיבור מסייעתו בקיום מצות פריה ורביה, וכן כשמשמשת עמו כשמתגבר עליו יצרו, מסייעתו בזה לגדור עצמו מהרהורי עבירה, כך בהשתדלותה ליהנות מן המעשה מסייעתו בקיום מצות עונה. ואף שבאופן שאומרת שאינה צריכה למעשה לא חל עליו חיוב עונה, אך מ"מ אם יעשו המעשה ותיהנה ממנו, סוף סוף יזכה לקיים מצות עונה, וגם מי שאינו מצווה ועושה יש לו שכר, אך לפי האמת נראה שבתורת חיוב מקיים המצוה, שאף שמעיקרא היה פטור מ"מ אם נתעוררה למעשה כבר מתחייב הוא במצוה. ומאידך אם תהיה כאנוסה למעשה, לא רק שאינו מקיים מצוה, אלא אדרבה לחמא ייחשב לו, ונמצא שבה תלוי הדבר אם יעלה בידי בעלה מצוה או עבירה.

*

ועוד איתא בגמ' (עירובין ק:) אמר ריב"ל: כל הכופה אשתו לדבר מצוה הויין לו בנים שאינם

מהוגנים, וראה מהרש"א שכתב שמזה המעם בני אנוסה נקראים מורדים ופושעים כיון שאינם מהוגנים, עיי"ש. ויש לחוש שכיון שאינה מתרצה כ"כ למעשה שמא היא כפויה אליו, והרי זה בכלל בני מי מידות, ובפרט שיש אומרים "שרוצה ואינה רוצה" גם זה בכלל בני אנוסה. ראה עד כמה חמור ענין זה, ופלא הדבר שאפילו אצל בני תורה אנו רואים שחוששים מאד לכמה גדרי צניעות ואילו על זה שתהיה האשה חפצה בתשמיש בלב שלם אינם חוששים כל כך, והרי מבואר בראב"ד שבני מי מידות גרועים הם מאוד מכמה וכמה ענינים של כיעור, כגון המסתכל באותו מקום והנושק באותו מקום שאף שהוא פריצות גדולה כתב הראב"ד שאינו נידון עליהם דין חמור, ואילו הכופה את אשתו לדבר מצוה (שהוא בכלל בני אנוסה) כתב הראב"ד שלעוון יחשב לו, ופוגם הוולד, ופוגם את עצמו, ונקרא מורד ופושע, ואפי" שעושה זה לצורך פריה ורביה בכל זאת הרי הוא מורד ופושע ופוגם עצמו וזרעו, אי"כ ראה כמה גרוע המעשה שלא לרצון אשתו משאר עניני פריצות הנ"ל שאין נידון עליהם דין חמור. וכן המשמש בשעה שהוא עייף ואינו מתאוה לה, ומשמש רק בכדי לקיים מצוה בעלמא, או כדי לרצותה, וליבו קץ בה, הרי זה בכלל בני שנואה שהוא מבני מי מידות, ומאידך כתב הראב"ד, שהבועל ואינו מתכוין כי אם להנאת עצמו ולא למצוה כלל, לא רק שאינו נענש על כך, אלא אפי" יש לו שכר אם אשתו צריכה לתשמיש, כי עכ"פ גם לאדם העושה מצוה שלא בכוונה יש שכר. הרי מבואר שהמשמש כשהוא עייף וחסר תאוה אף שכל כוונתו לשם שמים לקיים פרו ורבו או עונה, נענש עונש גדול ונקרא מורד ופושע ובניו הם מבני מי מידות. והבועל להנאת עצמו, אף שכל כוונתו להנאה ולא למצוה - יש לו שכר אם אשתו צריכה לכך, כי גם העושה מצוה בלא כוונה יש לו שכר כמבואר בראב"ד (וברמב"ן נראה דפליג). מכל זה אנו רואים כמה חמור המעשה בלא חשק, אם מצד האיש אם מצד האשה, ואצל כמה בני אדם מונח ענין חסרון הצניעות וריבוי התאוה וההנאה כפגם גדול, ומאידך חוסר החשק למעשה אינו חסרון גדול כפי דעתם, ויש שנחשב אצלם אף ליתרון.

*

ונכתוב כאן תשובת ה"בן איש חי" בספר תורה לשמה שאלה עיי"ב וז"ל: "איש שהיה צריך לשמש מטתו בהכרח, כגון ליל מבילה, וכאשר קם בחצי הלילה לשמש - לא היה לו רצון ותאות תשמיש, וכמעט שהוא קץ בו, האם טוב לדבר עם אשתו באותה שעה דברי שחוק וכיו"ב כדי לעורר רצון לתאותו, ואז ישמש ברצון וריבוי תאוה, או דילמא אדרבה, עדיף לשמש בעוד שאין לו רצון וריבוי תאוה, כדי שיהיה משמש משום מצות עונה כאדם הפורע חובת תשובה: אין טוב לשמש בלא רצון, אלא אדרבה צריך שיהיה לו רצון ותאוה מצד עצמו, דהכי

איתא בגמ' (נדה יז.) תא שמע: ושל בית מונבו המלך היו עושים ג' דברים ומזכירים אותם חכמים לשבת, היו משמשים מיטותיהם ביום וכו', משמשים [מיטותיהם ביום], מזכירים אותם לשבת אין הכי נמי דאגב דאיכא אונס שינה מגניה באפיה, ופרש"י אונס שינה - מתוך שהוא נאנס בשינה אינו מתאווה לה כ"כ, ומשמש לקיום מצוה בעלמא או לרצותה וליבו קץ בה, והוא מבני מי מידות, [מפני כך היו משבחים אותם על שמשמשים ביום שאז אין אונס שינה(י)]. נמצא שיותר טוב לעורר הרצון ותאוה, ולא יהיה קץ בה בתשמיש זה, על כן מותר לו לדבר בשיחה ושחוק עימה כדי לעורר תאוה ורצון בליבו אם יודע שבזה תתעורר התאוה ויהיה לו רצון. וכן איתא בגמ' (ברכות מ"ב ע"א) דרב כהנא גני תותי פוריה דרב [התחבא תחת מיטתו של רב, כי גם ענין התשמיש תורה היא וללמוד הוא רצה]. שמע ששח ושחק ושימש, וכוונתו היתה בעבור לעורר התאוה שלו, כדי שיהיה לו רצון לשמש ולא יהיה קץ בה ח"ו, כי האדם אע"פ שצריך לשמש כדי לעשות מצות הי צריך שיהיה לו בזה גם תאוה ורצון בכל ליבו, עכ"ל התורה לשמה.

וברמב"ן מבואר עוד יותר מזה, שלא רק שצריך חשק למעשה אלא שככל שהתאוה מרובה - המעלה מרובה, שכתב וז"ל: "כי כפי שתהיה אהבתם זה לזה בשעת תשמיש - כך תהיה פקחות הנער הנולד ושכלותו, והטעם הוא לפי שהאהבה לא תהיה כי אם מן התאוה ולפי רוב תאותם תהיה חמימותם ויחמו שני הזרעים, זרע האיש וזרע האשה אשר מזה יבוא הילוד, ולכן יהיה הילוד פיקח, כי הפקחות הוא מחוס הלב ומחידוד המחשבה אשר במוח, וידבר עמה דברים מהורים וזכים". עכ"ל.

מבואר כי כפי התאוה כך ריבוי פקחות ושכלות הילוד. ואף שבתאוה מועטת למעשה ודאי כבר יצא מכלל חשש בני שנאה אך מ"מ עדיין אינו במעלת הפקחות. ובזה יובן ג"כ היטב הא דאיתא בגמ' (שבת קמ:) שרב חסדא היה מלמד לבנותיו קודם נישואיהן, וז"ל הגמ' שם "נקיט מרגניתא בחדא ידיה וכורא בחדא ידיה, מרגניתא אחוי להו וכורא לא אחוי להו, עד דמיצטערן והדר אחוי להו", ופירש רש"י: "כשבועלך ממשמש כך להתאוות לך לתשמיש, ואוחז הדדין בידו האחת וידו האחרת עד אותו מקום, הדדין המציאי לו שתתרבה תאותו, ומקום תשמיש אל תמציאי לו מהר, כדי שיתרבה תאותו וחיבתו ויצטער, ואח"כ המציאי לו" עכ"ל. הרי מבואר, שרב חסדא היה מלמד לבנותיו כיצד יעשו על מנת לרבות תאות בעליהן

(י) והשבת הוא דוקא בכח"ג דבלא"ה מגניה באפיה ואיכא חשש בני שנאה, אבל בלא"ה כבר כתב הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פכ"א ה"י: "וכן אסור לישראל לשמש מיטתו ביום שעזות פנים היא לו ואם היה תלמיד חכם שאינו בא להמשך בכך הרי זה מאפיל במליתו ומשמש ואין נוקקים לדבר זה אלא מפני צורך גדול", וראה מג"א סימן ר"ט שפירש דהיינו שיצרו מתגבר עליו, ע"ש. מבואר דבכח"ג שעושה המעשה מפני שיצרו מתגבר עליו אין המעלה והשבת הנז"ל, אדרבה רק מפני צורך גדול התירו, ומעתה כשאין המעשה ביום מחשש בני שנאה או צריך עוד בדיקה אם באמת יצרו מתגבר עליו כ"כ עד שנכנס לכלל צורך גדול או שמא יכול לדחותו.

עד שיצטערו לרוב חשקם. ומובן הטעם ע"פ דברי הרמב"ן הנ"ל.

*

ועתה צריכים אנו לבאר מה שלכאורה נראה סותר לדברים שכתבנו, והוא: שמכל הדברים שהבאנו בסוף דברינו, אנו למדים שעשיית המעשה בלא תאוה אינו טוב אף שכל כוונתו על המצוה, ולשם שמים, ולא להנאתו כלל, ואדרבה כגודל תאוותם כך מעלת המעשה. ולכאורה קשה דהא מבואר בראב"ד שאצל האיש המתחסד עם בוראו יש מעלה ומידת חסידות שיעשה המעשה לשם שמים במיעוט הנאת עצמו, כמו שכתב בראב"ד גבי עובדא דאמא שלום ששאלוה מפני מה בניך יפיפיים ביותר, אמרה להם כשהוא מספר עימי וכו' מגלה טפח ומכסה טפח ודומה למי שכפאו שד, וביאר הראב"ד שלא היה ממרק כל האבר בשעת תשמיש כדי למעט הנאתו ממנה, והיה כמי שכפאו שד, דהיינו כמו אדם שעושה באונס שלא היה רוצה ליהנות אלא לעשות לשם שמים בלבד, ועוד הביא המעשה מן הירושלמי ברי יוסי בר חלפתא שכנס יבמתו ובעל חמש בעילות דרך סדין, ואותו הענין היה על מנת שלא ייהנה מקירוב הגוף כדי שלא תהא כוונתו אלא לשם המצוה בלבד, וכך ג"כ מורה לשון השו"ע סי' ר"ט סעיף א', שכתב: לא יכון להנאתו, אלא כאדם שפורע חובו שהוא חייב בעונתה, ולקיים מצות בוראו שיהיו לו בנים עוסקים בתורה וכו', ע"ש.

הרי מבואר שמידת החסידות היא שימעט הנאתו מן המעשה ויעשה המעשה כפורע חובו, וזה לכאורה סותר למשי"כ לעיל שכגודל תאוותם למעשה כך מעלת המעשה.

אבל ודאי אין בדברי רבותינו סתירה כלל, כי ענין התאוה לחוד, וענין מיעוט ההנאה לחוד, וביאור הענין הוא, כי התאוה למעשה היא ההשתוקקות והחשק למעשה, וההנאה מן המעשה היא מילוי אותה תאוה בעשיית המעשה [כמו שהרעב הוא התאוה לאכול, והאכילה היא ההנאה מן האוכל שבו משביע תאוותו], ולענין התאוה שהוא החשק למעשה, ריבוי עדיף ממיעוט, ולענין ההנאה מן המעשה מיעוט עדיף מריבוי, והטעם שריבוי התאוה טוב הוא כי כשבא לקיים מצוה, והמצוה תלויה במעשה, אזי כשמתאוה למעשה הרי הוא כמתאוה לקיום המצוה, [כשם שיש חיבוב מצוה באכילת מצה וסעודת שבת לתיאכון], ומאידך חסרון התאוה, כיוון שמואס במעשה הוי כמואס במצוה, ואף שמשתוקק לקיים פרו ורבו ועונה, כיוון שסוף סוף קץ הוא בעצם המעשה, והמעשה הוא דרך קיום המצוה הוי כמואס במצוה, [וגרע טפי ממי שמניח תפילין בלא חשק שאינו אלא מתעצל במעשה אך לא מואס בו, אבל בזה אם אין חושק במעשה הרי הוא מואס בו].

אבל ענין ההנאה שהיא עצם עשיית המעשה שמתאוה אליו בזה הוא בהיפוך כי ככל שימעט הנאתו - מתחסד יותר, כי כשמתאוה, אזי תאוותו היא ליהנות ולהתענג, והוא ממעט הנאתו

ואינו ממלא כל רצון תאותו, כגון הדוגמאות דלעיל שאינו ממרק האיבר או דרך סדין, וכן במחשבתו ממעט הנאתו ע"י שאינו מהרהר בהנאה אלא מהרהר בקיום המצוה [והרהר בהנאה הוא חלק עיקרי בהנאה], ונמצא שעל ידי זה עושה המעשה יותר ויותר לש"ש, כי אינו נהנה כפי מה שיכול היה ליהנות רק ההנאה המוכרחת, משא"כ כשממלא כל תאותו ר"ל שעושה כל ההנאות שמבקשת ממנו תאותו הן במעשה והן במחשבה, הרי שמרבה הנאת עצמו וכבר אין המעשה כולו רק לשם שמים, אלא אף לטובת הנאת עצמו, למה הדבר דומה לרעב שצריך לסלק רעבונו ולחזק גופו לעבודתו יתברך ויכול לעשות זאת בפת במלח, ולמעט הנאתו, ויכול לעשות זאת במעדנים ולרבות הנאתו.

ונמצא שהמואם במעשה ועושהו רק לשם מצוה, ומאידך המתאוה למעשה, ועושהו באופן שתתמעט הנאתו אף שדומים הם, שזה וזה כוונתם לעשות רק לשם שמים, מ"מ ההפרש ביניהם גדול, כי המתאוה למעשה ועושהו מתוך חמימות, חושק באשתו ובמעשה, ונמצא עושה המצוה מתוך חשק, ובניו בני אהובה ופיקחים, והמואם במעשה ועושהו מתוך קרירות, הרי הוא מואם באשתו ובמעשה, ונמצא כמואם במצוה, ובניו בני שנואה וטפשים. וצריך ליתן דעתו על הענין, כי אין כל המזגים והעיתים שוים, ויש מי שתאותו מרובה ביותר, וממילא כשעושה המעשה יש לו מורח גדול למעט הנאתו הן בהגבלת עצמו בעצם המעשה הן בדיכוי מחשבתו במחשבת מצוה, אך שכרו מרובה אם מורח על הדבר כי בכך עושה המעשה יותר ויותר לשם שמים מתוך כפיית היצר, וגם זוכה שזרעו פיקח, [ולא סתם פיקח אלא פיקח להיטיב מפני מחשבות טובות שחשב, כי גם הממזרים פיקחים אלא שפיקחים להרע מפני שנוצרו מתוך חמימות של איסור].

ומי שמוצא עצמו באותה העת שתאותו מרובה אין לחוש שמא כיון שממעט הנאתו גם תתמעט תאותו ויאבד חשקו למעשה, כי המוצא עצמו באותה העת בריבוי התאוה אף שממעט הנאתו ולא עושה כל מה שתאותו מבקשת לא תפחת תאותו בכך, ואפשר שאף תתרבה וגם מחשבות של מצוה שחושב באותה העת אין מסיחות דעתו מן המעשה, כי מטבע האדם כאשר עוסק במעשה שיש לו הנאת הגוף ממנו ומתאוה אליו אזי דעתו עליו, ומחשבות של מצוה אינן טבעיות אצלו אלא כופה עצמו לכך, ואין המחשבה יכולה לעמוד במקום אחד, ושוב חוזרת מעצמה לחשוב במעשה שחושקת בו ושוב כופה עצמו ושוב חוזרת המחשבה למעשה, ונמצא שאינו מסיח דעתו מן המעשה עם היותו מחשב על המצוה וכפי גודל התאוה כך רחוק היסח הדעת מן המעשה.

אמנם כאשר מוצא עצמו באותה העת חשוד תאוה, אזי ממילא אין לו כל כך הנאה מן המעשה ומחשבתו אינה אחוזה כל כך במעשה, ואז קל מאוד בעבורו להדביק מחשבתו במצוה, ולמעט

במעשה כי אינו משתוקק כל-כך אליו, אך אין זה נחשב למעלה כ"כ וכנז"ל, ואדרבה אפשר שעוד תתמעט תאותו בכך ואפשר תסתלק תאותו לגמרי ויהיה מואם במעשה שעושה, עד שמחשבת המצוה הופכת אצלו להיות נחמה על המעשה שאינו ערב לו, ובעצם מנחם עצמו בהבל, כי כיון שקץ במעשה ליבו קץ בה והרי זה בכלל בני שנואה שהוא מבני טי' המידות, ולעוון יחשב לו, ולכן צריך להשתדל לעורר עצמו למעשה כפי יכולתו והרבה תלוי הדבר במצבו דמייקרא ויש גם ביד האשה לסייע בזה כנזכר אצל המעשה ברב חסדא ובנותיו שלימדן כיצד לרבות תאות בעליהן.

כתבנו בזה ב' דוגמאות לצדדים אך יש עוד הרבה מדרגות באמצע, וצריך ליתן דעת על הדבר כי אפי' מי שמבע מזנו חם, פעמים אפשר שלא יתאוה למעשה ואף קץ בו מעט כגון שקם משנתו, או כשעיף, או כשבוועל שנית למוכת הנאת אשתו ולבנים זכרים, או שיש איזה מירדה או איזה קפידא על אשתו ועוד סיבות רבות, ואפי' באותו תשמיש עצמו פעמים תחילתו בלא חשק וסופו בחשק או בהיפוך, ועכ"פ צריך להשתדל מאוד בזה שיעשה המעשה מתוך חשק.

*

ומ"מ מידת חסידות זו, שימעט הנאתו ע"מ שיהיה המעשה לש"ש, נראה שנוהגת דוקא באיש, שהאיש אינו מצווה בהנאת עצמו מן המעשה, רק צריך לענג לאשתו שזוהי מצות עונה האמורה בתורה, וכיון שאין לו חובת ההנאה מן המעשה, ממילא מידת חסידות אצלו שימעט הנאתו, כי עיי' יקיים מצות עונה או פריה ורביה בתכלית השלמות, כי עושה לשם שמים ולא מחמת נגיעת הנאת עצמו. מה שא"כ אצל האשה, שהוא מצווה לענג אותה, וכך מקיים המצוה, אזי אדרבה, כשנהנית מסייעת לו, ועיי' סיוע שלה מקיים המצוה כראוי, ואילו היתה אצל האיש המצוה ג"כ ליהנות מן המעשה, ודאי שלא היתה מעלה ומידת חסידות בהשתדלותו למעט ההנאה, אלא אדרבה כך היתה מידת החסידות לקיים פרו ורבו ועונה מתוך הנאה גדולה, כשם שבשבת יש מעלה יתירה למי שמקיים הגי' סעודות במאכלים ערבים יותר ויותר ממי שמקיים בפת חרבה, והיינו מפני שיש מצות עונג שבת.

וגם האשה אף שאין אצלה מידת חסידות למעט הנאתה מ"מ צריכה שמחשבותיה יהיו מהורות, ומחשבת לבנים צדיקים וכיו"ב, כי גם היא צריכה שיהיו מעשיה לשם שמים ויועיל מאד לבנים אפי' יותר מן האב כמשי"כ במ"מ על הזהר פי' קדושים משם הרמ"ז, שהשפעת האם עיקרית בבנים יותר מן האב, והקדושה שזכה בה הבן כיון שעיקרה מן האם, לכן כתיב "איש אמו ואביו תיראו", והקדים מוראה למורא האב.

ועתה נבוא אל השאלה השניה, כיצד יש לחדריך בחנהגת התשמיש הרצויה, כי יש דברים רבים המותרים מן הדין, אך ודאי אינם מן המעשים הצנועים, ויש רוח חדשה כיום "לחמליץ" על כמה מהדברים האלו לנחוג בחם, ולא רק למקרים פרטיים שיש איזה סיבה לדבר, אלא ממליצים כן לכלל. ומעמם מפני שחדור שלנו אינו כדורות ראשונים, וכיון שחדור פרוץ ורבו הפיתויים אם לא ישיבועו עצמם בחיתר, יכולים ח"ו לבוא לידי מכשול, ובפרט ממליצים כן לבעלי תשובה שחיו מורגלים בכך.

תשובה: בחדרכה לכלל צריך לומר על הדברים האסורים שחם אסורים, ועל המותרים שחם מותרים, אך צריך ג"כ ללמד שהצניעות היא מעלה נפלאה, וגם הכושה מידה טובה היא שמצוה לקיימה ולא להעבירה ודוגמא לדבר המעשה הנז"ל באותו האיש שנשא גידמת, וכדרך שהורה לנו הרמב"ם בהלי איסורי ביאה פרק כ"א: "אשתו של אדם מותרת לו, לפיכך כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה, בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל איבר ואיבר שירצה ובא עליה כדרכה ושלא כדרכה ובלבד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה וכו', ואעפ"כ מידת חסידות שלא יקל אדם את ראשו לכך, ושיקדש עצמו בשעת תשמיש וכו', אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרבה בתשמיש המיטה ויהיה מצוי אצל אשתו כתרנגול ופגום הוא עד מאוד ומעשה בורים הוא וכו' ולא תקנו בראשונה לבעלי קריין שלא יקראו בתורה עד שיטבלו אלא כדי למעט מתשמיש המטה". ובהלי דעות פ"ה הלכה ד': "אע"פ שאשתו של אדם מותרת לו תמיד, ראוי לו לת"ח שינהוג עצמו בקדושה ולא יהא מצוי אצל אשתו כתרנגול וכו', וכשהוא מספר עימה לא יספר בתח"י הלילה כשהוא שבע ובטנו מלא וכו', לא יקל בראשו ביותר, ולא ינבל את פיו בדברי הבאי אפי' בינו לבינה וכו', ולא יהיו שניהם לא שיכורים ולא עצלנים, ולא עצבנים, ולא אחד מהן, ולא תהיה ישנה, ולא יאנוס אותה והיא אינה רוצה - אלא ברצון שניהם ובשמחתם, יספר וישחק מעט עימה כדי שתתישב נפשה, ויבעול בבושה ולא בעזות ויפרוש מיד", ע"ש כל הלשון.

הרי שהרמב"ם ביאר לנו האסור והמותר, ועוד ביאר לנו הראוי והרצוי, וכן יש לנו ללמד להכלל.

וודאי שאין ללמד להכלל על דברים שאינם צנועים, "כי זוהי מידת החסידות", ולמעט מן הערך הנעלה של הצניעות, מה גם שאין הוראה זו יפה לכל אדם. ומוכרחים אנו לתת דוגמא ממעשה שהיה, ומזה יש להקיש: מעשה באברך שנשוי כבר כמה שנים ובא וסיפר שאשתו מתלוננת על כך שלאחרונה תוקפות אותה מחשבות שאינן טהורות, ולא ידענו במה לתלות הדבר, לאחר זמן בא אותו אברך וסיפר שאחר המחשבה ונתינת הדעת נתברר להם הענין, ושכך היה המעשה, תמיד נהגו צניעות בשעת תשמיש, ויום אחד שמעה אשתו שבדורנו זה צריך הנהגות שונות, והמליצו לה שכל מה שעושים קודם עצם התשמיש - יעשו לאור החשמל

בהיותם עירומים, וכן עשו. ועתה נתברר להם שלסיבת הנהגה זו נתקפה האשה במחשבות הזרות, וסיפר הבעל שגם אצלו נתעורר היצר, וכמה פעמים שפגע בנשים, כח המדמה שלו פעל לציירן במערומיהן, מה שלא היה קודם לכן כשנהגו בצניעות והיו גודרים עצמם שלא ללכת אחר התאוה בלי גבול.

ובאמת מאורעות אלו שעברו על בני הזוג, צפויים הם לפי המבואר בראב"ד שכתב כמה פעמים שלעולם לא ימלא אדם כל תאוותו, אלא יניח מעט מן המותר לו שלא יהנה ממנו. לפי שהיצר כך דרכו להתקומט עם האדם ולהסיתו, ובתחילה משיאו להשביע נפשו ולמלא תאוותו במותר לו, ואחר שהרגילו למלא כל תאוותו במותר - יסיתנו לאיסור הקל, ומן הקל אל החמור, וכתב עוד, שא"א להגיע לקדושת המחשבה שלא ירהר באיסור, עד שיניח האדם ממה שהוא מותר לו חלק מחלקיו, ויגדור עצמו בגדר הפרישות מן הדברים המותרים לו. והנה זוג זה, כאשר גדרו עצמם שלא למלא כל תאוותם לא היו להם מחשבות זרות, כי לא השביעו את יצרם במותר להם, אך אחרי שהשביעו עצמם במותר והרגילו עצמם בזה נתקפו במחשבות שאינן טהורות, ומעתה בדור הזה שרבו הפיתויים, אדרבה המשביע עצמו במותר לו - כ"ש שהוא בסכנה. ועוד מבואר בראב"ד שאפ"י מי שתקפו יצרו ועושה המעשה ע"מ לגדור עצמו בה, כדי שלא יתאוה לעבירה, שכוונתו לטובה, ויש לו שכר, מ"מ יותר טוב שיהיה רודה את יצרו, ועומד נגד תאוותו בהזכרת ענינים קשים המתרגשים בעולם וכו', ומעם הראב"ד ברור, כי הבעל ע"מ לגדור את עצמו, מסלק תאוותו ע"י שמשביעה, ואינה אלא תרופה לשעתה, וסופו להיות רעב שוב, אבל זה העומד נגד תאוותו וכובשה, מתלמד בכבישת היצר ומרעיבו שבע.

עכ"פ מבואר מדברי הראב"ד שאפ"י בכה"ג שיש שכר לבעילה כי מצוה היא, מ"מ יותר טובה הפרישה וכל זה ע"מ שלא יורגל במילוי התאוה, וגדולה מזו כתב הראב"ד גבי המיילים שעונתן בכל יום "וחייבים בזה מן הדין" שטוב שימנעו מעונתם וישתדלו במחילת נשותיהן וכל זה על מנת שלא יתרגל במילוי התאוה, כי מתוך כך יכול יצרו להתגבר עליו, ראה עד כמה חשוב ענין זה שלא יתרגל במילוי תאוותו.

ובפרט אם הבעל חוזר בתשובה כתב רבינו יונה על מסכת אבות פ"ג שבעלי תשובה יש להם לפרוש מן המותר בדבר שחטא בו, כמו אם עבר על עריות, אפילו באשתו יש לו להתנהג עמה במדת הפרישות בדבר שחטא בו ויפרוש אפילו מן המותר יותר ממה שהצדיקים גמורים צריכים לעשות, ע"ש, וכמה פעמים שמענו מבעלי תשובה שהיו פרוצים בדבר זה שאמרו שברור להם שאם יקלו בכמה דברים המותרים מעיקר הדין יגיעו לאיסור ללא ספק. וכן מבואר ברמב"ן על התורה פרשת ניצבים בפסוק: "למען ספות הרוה את הצמאה", שכתב וז"ל: "והטעם, כי נפש האדם שאינה מתאוה לדברים הרעים לה, כאשר תבוא בלב קצת התאוה והוא ימלא תאוותו - אז יוסיף בנפשו תאוה יתירה ותהיה צמאה מאוד לדבר

החוא שאכל או שעשה יותר מבראשונה, ותתאוה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאוה להם מלכתחילה, כי המתאוה לזימת הנשים היפות, כשיהיה שמוץ בזימתו - תבואהו תאוה לבוא על הזכר ועל הבהמה וכיוצא בזה בשאר התאוות, וכענין שהזכירו חכמינו "משביעו רעב, מרעיבו שבוע". ע"כ. הרי מבואר כמה חסרון יש במילוי התאוה, שאפ"י דברים שלא נתאוה אליהם בתחילה, אחרי מילוי התאוה - מתאוה אליהם.

ועוד מעשה כעין המעשה הזה שאירע בזוג אחר שהתוצאה שלו היתה אחרת, והוא שהזוג הצנוע אחר ששוכנעו שאין הם נוהגים כראוי, ולרוב תמימותם שינו הנהגתם, לאחר זמן בא הבעל כי לא יכל להתאפק עוד, וסיפר שאינו חש טוב עם הנהגה זו, ואחר החקירה נתברר שג' סיבות לדבר: חדא, שמרגיש שאבדה צניעותו ובושתו, לא רק בהנהגת התשמיש, אלא גם בדברים אחרים, ורואה כי מידה זו נפגמה אצלו. ועוד שחש שגם ערך אשתו ירד בעיניו כי תמיד העריך את צניעותה ובושתה (ואף שגם היא נהגה כן רק מחמת הציווי, ולא לתאוותה ורצונה) ועוד שע"י הנהגה זו, המכוסה מן העין נתגלה, וראה בה פרטים שאינם יפים בעיניו, ושוב אינה נאה בעיניו כבתחילה. ודבר זה האחרון מבואר בגמ' (נדה יז ע"א) "אמר רב חסדא, אסור לאדם שישמש מיטתו ביום, שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך" מאי משמע? אמר אביי, שמא יראה בה דבר מגונה ותתננה עליו". א"כ ברור שהנהגות מעין אלו אין ראוי ללמדם כהנהגות הראויות והמומלצות לכלל.

אמנם פעמים במקרים מסוימים נצרכים להנהגות מסוימות אף שאינן בתכלית הצניעות, אך הם מקרים פרטיים, כגון שהבעל יש לו רצון מסויים שאינו מותר להלכה, וצריכה אשתו להישמע לו. כהעובדא שבא לפני רבי (נדרים כ'): "אמרה לו, רבי, ערכתני שולחן והפכו, אמר לה, ביתי, תורה התירתך, ואני מה אעשה לך?". או כשאחד מבני הזוג אין לו הנאה מן המעשה ולא מפני שהוא חשוד תאוה, אלא תלונתו על בן הזוג, והו מצב שאינו טוב, כי התאוה קיימת ולא מגיעה אל סיפוקה, ואין דומה מי שממעט הנאתו לרצונו ולדעתו, ועושה זה כפי השיעור הראוי לו, שגם יצרו מפויס, ואינו בא לידי תלונה או אכזבה, למי שמיעוט ההנאה אצלו נעשה לסיבת בן הזוג, שלפעמים אינו כשיעור, וקיימת ציפייה שאינה מתגשמת ואף לידי פיוס התאוה אינו בא, [והראב"ד הדגיש בעובדא דאמא שלום שבעלה הודיע לה הטעם אמאי משמש כן, והוסיף הראב"ד: "והיתה דעתה מסכמת עימו על כך". ע"ש. וודאי הכיר בה שהסכמתה שלימה וגמורה ואין בליבה שום תלונה או ציפייה ליותר מזה] ובמצבים כעין אלו צריך לפעמים להדריך בהנהגות שונות, ובפרט בדור פרוץ זה, שאם הוא או היא אין תאוותם מפויסת ומאוכזבים האחד מרעהו, יש סכנה בדבר מלבד החשש לשלום הבית, אולם ההסברים בזה צריכים להיעשות בזהירות רבה, כי על מנת שיקבלו צריך שיהיה ההסבר מתישב על הלב, שבמקרה שלהם טוב הדבר, וכמה צדדים עיקריים וחשובים יש בו, כהסברים שכתבנו בתשובה הראשונה, כי בלא"ה אפשר שלא ישמעו או ישמעו ויעשו בתחושות רעות

ולא בלב שלם, וממילא לא יבואו אל המטרה, וגם לא תסור תלונתם מעל המורה שלימדם, משא"כ כאשר יבינו ההפסדים שיש במציאות שלהם, יתישב הדבר על ליבם, וכן צריך להזהר שלא יורו כהוראה כללית "שהדור שלנו שונה", אלא יפרשו שהצניעות יפה היא ומעלה גדולה, אך במקרים מסוימים יש כל כך הפסדים גדולים של מצות עונה שהיא דאוריתא, והפסד של שלום בית, וחשש בני שנואה ובני אנוסה, או ח"ו הרהור בעריות וגרוע מזה. וכיוון שדברים אלו מותרים ע"פ דין אף אם אינם בתכלית הצניעות, במקרה שלהם טוב הדבר לעת עתה.

ומאוד מפליא על כמה המוחזקים כמומחים לשלום בית שדרך פנייה במלפון בלא הכרת שני בני הזוג ובלא דרישה וחקירה, ואף לא הוצגה בפניהם איזה בעיה של ממש, מיד המליצו לשואל או לשואלת איזה עצות נועזות שאי אפשר להעלותן על כתב, וניתלים על אילנות גבוהים הם גדולי הדור שעומדים אחרי דבריהם, וודאי אין זה נכון, כי מה שניתן ע"י גדולים הוא כתרופה למכה, אחרי בדיקה וחקירה, והם אינם מחלקים בדבר ונותנים תרופה לכל מאן דבעי, ואם מועילים לזה מזיקים לזה.

התשובות נכתבו ע"מ ללמוד מהן השקפה ולא הלכה, כי יש מן הדברים שהובאו כאן שלא נפסקו להלכה הן להקל והן להחמיר, ויש מן הדברים שיש בהם תנאים ולא הוזכרו התנאים בדברינו.

קונטרס
בעניני מצות עונה